

Szabó Palócz Attila: Magyar Napló
A legvidámabb tárhely Kiadó, 2013.

Kulturális balhé az öinigazgató társadalomban

Dokumentumregény? Fölhasított valóságdarabokba bugyolált énkép? Egy társadalom – a jugoszláviai magyarság – fiatal (fiatalabb) nemzedékének, önállósuló törekvéseinek, kultúrharcának a krónikája? Egy színész (rendező) író archívumának a kitergetése? Hitek, csalódások, szerelmek, kinevezések, bukások, vallomások, elhallgatások, klasszikusok és dilettánsok, beat-legények és pártfunkcik piederstálra állítása, amely sosem a Himaláját, sokkal inkább a tengerfenéknél mélyebb *mélységet* célozza?

Ha a regénynek van eleje (az Ady- és Bosnyák István-mottó), az egyben a vége is. Ha van vége – hogyan volna, hiszen a „legvidámabb tárhely” (a „legvidámabb barakk”, vagyis Magyarország szomszédságában) az a szófa, amelyen többnyire férfiak és nők „találkozása” révén eldőlnek a dolgok –, az egyben a kezdet is. (Istenem, hány és hány tábornok vagy államfő vesztett csatát azzal, hogy kitartó és felhevült *munkával* valamely kurtizán harisnyakötőjét „gombolgatta”!) Ott vagyunk, amikor a kígyó nem akar saját farkába harapni, hogy az író szonettkoszorújának (*Moirák szeretője*) pár sorát idézzem: „Saját farkukat kímélik a kígyók, / e fájdalomtól önkínjuk nemesbít, s / a lelket megcsállják pici bolyhók.”

Kérdés kérdés hátán, s még az sem biztos, hogy az *önkín* nemesbít. Lehet, hogy csak fölszabadít a gátlások alól, hogy *mindent* – értéket és talmit – kimondva az *Elbeszélő Én* (az író így nevezi magát) följusson ama csúcra, az igazság csúcsára. De hol van az igazság, van-e egyetlen birtokosa? Akit a politika megnyomorított – kényszerrel állt dalolónak Tito mellé, vagy épp azért vesszőzték szinte halálra, mert nem lett „welszi bárd” –, végleg elveszett-e, vagy van számára kiút?

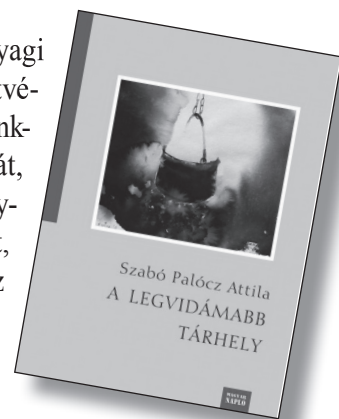
Fekete J. József, a fülszöveg írója – a poklot megvilágosítva – a maga póre valóságában mutatja be az „öinigazgatásban” kéjelgő, ám sosem megdicsőült országot. „Annak, aki az utóbbi harminc-nyvenötven esztendőben a volt Jugoszláviában szocializálódott, egyéb alapélménye alig lehetett, mint a szétcsúszás, a fölbomlás, a széthullás, a dezintegrálódás. Az már a személyes érzékenység függvénye, hogy mindebből ki mit érzékelt a történések idején: a Tito

marsall nevével fémjelzett anyagi jólét, polgári szabadság és testvériség-egység illúzióját, vagy a tönkretett vállalkozások nyomorát, a másként gondolkodók súlyosztóbe zárását és a lefojtott, de dühöngő nacionalizmust; az antibürokratikus forradalomnak nevezett politikai pluralizálásban a miloševići diktatúra kezdetét, vagy a demokratizálás reményét.

(...) Meg lehet kapaszkodni egy ilyen darabjaira hulló világban?”

Íme a káosz – a maga kiismerhetetlenségében. Akik csupán egy kicsit is oszlatni kívánták a társadalmi ködöt, pórul jártak. Az Új Symposion című folyóirat a maga arculatával – nem itt a helye vitatni, hogy tehetett-e volna többet a méltánytalanságot (*népirtást!*) elszenvedett magyarság múltjának föltárásában – az avantgárd eszményeknek adózott. A nemzedékek között, már ami a szólást illeti, természetesen volt különbség, de abban megegyeztek, hogy ott kell lazítani a *szorító* kötésekkel, ahol lehet. A *szabadságkívánságnak* – megalkuvásokkal? megalkuvások nélkül? – szinte ez volt az egyetlen formája. Az újvidéki Forum-házzal mint a hatalom megtestesítőjével, és mindazon írókkal, akik a politika édes tején nőttek egyeduralkodóvá – közülük Major Nándor még most is az Élet és Irodalom kegyeltje –, *erősen* szembenézni, a kiváltságosak bajszát húzogatni bajvívó próba.

Ennek levét itta a főszerkesztőként Sziveri János vezette folyóirat, „segéderőivel”, Csorba Bélával és Losoncz Alpárral együtt. Szabó Palócz Attila, aki később maga is szerkesztőségi tag volt, azzal akart igazságot szolgáltatni a bátor íróknak, hogy dokumentumfilm forgatásába (előkészítésébe – interjúk!) kezdett az 1983-as meghurcolásról. *A legvidámabb tárhelynek* valójában a félben maradt interjú-csokor az alapja. Felnőhetünk-e önmagunkhoz? Képesek vagyunk-e, anélkül, hogy föladnánk elveinket, valami kompromisszumra? Ezer kis és nagy ügy került terítékre – nyomtatásban is megidézvén az élőbeszéd dadogásait (ööö-zés) –, ám aki nem ismeri, vagy csak felületesen a jugoszláviai magyar irodalom, s benne a fiatalok ügyes-bajos dolgait, annak csaknem abrakadabra a szöveg. Mégis kiviláglik a legfontosabb: meghallgattatik-e szavunk, a politika – meddig tűrjük? – beleszólhat-e a művészet, az irodalom saját törvénye szerinti vérkeringésébe?

A regény a nyolcvanas években tevékenykedő fiatalok, a Symposion nem is tudom hányadik (harmadik? negyedik?) nemzedékének igazságát hangoztatván erre keres feleletet. Hogy ad-e, más kérdés. Szerintem ad. Körkörös módon. Egy olyan szerkezetbe álmodva magát, amely – paradox módon – a zavaros *ködképen* keresztül mutatja meg valódi arcát. Szabó Palócz Attilánál a színház, a zsinórpaddást csaknem az égis emelő dramaturgia, a monológok, dialógusok egymásba csúsztatása, a beat-szövegek, a politikai deklamációk (a „láncos kutya” nyugati eltévelyedést rögzítő intései) s a rá adott válaszok valójában *álmok*.

Tömörök, valótlán valóságukban kikezdetlenek. Dokumentum-értékükön túl azonban *írói ficamok* is (viszont a tudatosságához nem fér kétség). Csak a legnaivabb módon lehet értéktelen vagy érthetetlen, mert idegen nyelven (szerb-horvát) írott szövegeket – *nap-sütéses* versikéket, a napilapok szárazon zörgő cikkeit és a Tanjug-jelentéseket – költőileg frappáns, helyenként megrendítő jelenetekkel vegyíteni. Viszont ez utóbbi, vagyis a kezdő fejezet (*Jugosztálinista monológok*) színpadi bravúrja, a *Jónás könyve*-megidézés telitalálat. Minden profán villanásával is, hiszen a három szereplő száján Ninive és Újvidék, Babits, a *Biblia* és a költő-maszkot itt fölvevő *Elbeszélő Én* poétikus egységet alkot. Ahol kell, felemel, ahol szükséges, lehúz.

A szerkezet nélküli szerkezet, jóllehet szinte poétikája van az összevisszaságnak, kisebb-nagyobb döccenések ellenére is él. De a „mindent bitorolni” automatája – joyce-i zavar, magyar, angol, (sokszor oldalakon keresztül tartó) szerb-horvát szöveg „nász-tánca”, egy valós vagy képzel halotti maszk mellett a nő önkielégítésére szolgáló *ketyere*, használati utasítással, részletes filmográfia és a hugyoldák (sörözések) szívbe annyira nem markoló titkai stb. – fölötébb megnehezíti a befogadást. Aki Jugoszláviában (Szerbiában) élt vagy él, s akárcsak hallott is (még csak bennfentesnek sem kell lennie) a Symposion mozgalomról, az könnyen kiigazodik a történet nélküli történetek titkaiban. Viszont aki ilyen ismeretek híján van, annak *A legvidámabb tárhely* csupán izgató érdekesség marad.

Ellenben a kötet melléklete, nem akármilyen vizualitás élményét nyújtva, bátran dicsérhető. *Az idegen toll* című összeállítás – *Vizuális reflexiók* Ladik Katalin *A parázna seprű* című kötetéhez – hallatlan érzékenységgű lírai absztrakt képeket fog egybe. Eme kollekción poétikája belehasít a főntebb tárgyalt durva valóságba,

s ezért az olvasó megnyugvással teszi le a különben helyenként fölkavaró könyvet. **Szakolczay Lajos**

Dadaista memoárkötet

egy történelmi oknyomozásról

Szabó Palócz Attila, a délvidéki gyökereihez folyamatosan visszanyúló és a térség múltját, jelenét, jövőjét, az ottani magyarság esélyeit kutató-fürkésző szerző ezúttal könyvformában, saját meghatározása szerint regényként tárja olvasói elé a vajdasági magyar értelmiséget megosztó '80-as évekbéli kultúrpolitikai botrány történetét, az Új Symposion lapszerkesztőségének – áttételesen a folyóirat megszűnéséhez vezető – meghurcolását és leváltását, egyben egyszerre objektív és szubjektív elemekkel, epizódokkal bemutatva a kulisszákat jelentő Nagy-Jugoszlávia utolsó két és fél évtizedét.

A regény műfajának kiemelése azonban kétszeresen sem véletlen: több művészeti ágban otthonosan mozgó, nemcsak újságíróként, illetve szépiróként – regény-, drámaíróként és költőként –, hanem film- és színházi rendezőként, valamint képzőművészként is ismert, sokoldalú alkotó műve a megjelent kötet, aki így a témát megannyi más formában is feldolgozhatta volna, s az eredeti elhatározás jelen esetben sem könyv, hanem dokumentumfilm létrehozására szolt; másfelől viszont a feltáró-émlékező opusz a töredékes történéseivel, jobbra azonosítatlan-azonosíthatatlan szereplőivel és később tárgyalandó, dekódolhatatlan részleteivel is leginkább átláthatatlan műfaji vegyes felvágottról, mintsem regényről árulkodik.

Így aztán nem véletlen, hogy a szerző előéletét és könyve tárgyát emeli ki a recenzens: ezek azok a pontok ugyanis, amelyekben többé-kevésbé biztosak lehetünk, nem kis mértékben Fekete J. József irodalomtörténész, az Új Symposion egykori szerkesztőjének szokatlanul hosszú – a címoldalhoz és a hátlaphoz tartozó részt az utolsó karakterig kihasználó, így az írói bemutatkozás helyét is elfoglaló – fülszövegének jóvoltából. E megismerési támpontokat szolgáló mankónak a jelentősége pedig már az első oldalakat felütve nyilvánvalóvá válik: a szintén az adott helyhez és időhöz kötődő Baranyai Bosnyák Istvánnak az indításként leközlött *Intés szegény legényeknek* mellé egyfajta mottóként illesztett döcögős Ady-átirata (*Intés sympós legényeknek*) bennfenteségről árulkodik, a kívülállóban a kíváncsiság és az idegenség érzetét egyaránt felkeltve. Mindez megmarad a későbbiekben is, Szabó Palócz előszedegetett privát emlékeit

olvassván egykori stúdiós munkájának foszlányairól, az újjvidéki rádió magnókazettákra felvett éjszakai műsorairól, nem igazán indokolt módon összegyűjtött újságcikkek fénymásolatairól, egy megannyi próba után színpadra mégsem kerülő *Jónás könyve*-előadás szándékáról – amelyeket első, majd sokadik benyomásként is összefüggéstelenül, kapcsolódási pontok nélkül, már-már találmánra vet a szöveg a beavatatlan olvasó elé. Eközben jutunk vissza 1963-ba, Tito marsall kongresszusi beszédének szocialista művészetértelmezéséhez és ideológiai iránymutatásához, mely történelmi kultúrkampf-példázat mentén – a rendszerhűség és az ellenzékinek számító alkotói szuverenitás talaján – a jugoszláviai magyar szellemi életen belül is komoly törésvonal alakult ki. Ennek örvéen haladunk az el nem készült Sympó-dokumentumfilm felé, hol érdekesítően szórakoztató kordokumentumok, hol zavarba ejtően érthetetlen-értelmetlen betoldások között – ahol a spontán rocklázasba torkolló Karlovy Vary-i táncdalfesztivál epizódja áll szemben többek között hosszabb szerb nyelvű, cirill betűs szövegekkel és elnevezésekkel (így a titokzatos, felfejtlen funkciójú, latin írásformát csak itt és most kapó legendás Miss Marple-lal), vagy kevert angol–magyar halandzsával –, s az egymástól élesen különböző textusok kavalkádjában rendszert egyre reménytelenebbül kereső érdeklődőt csupán az emlékfoszlányok közé visszatérően beékelődő, a filmképzeléshez felvett interjú(k) újabb és újabb részletei igazítják el valamelyest az eredeti témában, ismeretlen, legfeljebb csak sejthető beszélő(k) vágatlan-szerkesztetlen, élőbeszédként lejegyzett, hol dokumentarista, hol önfelmentő megnyilatkozásai útján, inkább kevesebb, mint több sikerrel rávilágítva a miértreke. Elvégre a vezérfonal még a Szabó Palócz teremtette őskáoszban is az Új Symposion kálváriájáé, azé a folyamaté, amelyet Tolnai Ottó kiállása indított el a rendszerellenesnek kikiáltott és bebörtönzött szerb költő, Gojko Djoko mellett, majd a folyóirat betiltásával, a hivatalos szervek buzgó felügyelete melletti újraindulásával és ezáltal jelentősége fokozatos elvesztésével folytatódott, végül a politikai változások során mind rendszertelenebbé váló megjelenés után a megszűnésével zárult. Ez a hattyúdal pedig már olyannyira szerzőnk pályakezdő, fiatal éveire esik, hogy ő maga is rövid ideig a szerkesztőség munkatársa lesz, mely tény a későbbiekben okkal indítja a lap vesszőfutásának ifjúkori memoárjával kombinált sztorija megírására.

Mindezt végül az elénk tárt meglehetősen kusza és áttekinthetetlen formában kapjuk vissza, emléket állítva komoly energiákat felemésztő, de végül elvetélt terveknek, sikertelen, meg nem valósult, mégsem komoly kudarcélményként interpretált ötleteknek, végezetül a címadó legvidámabb tárhelyig jutva, amely egy, a kedvessel megosztott kanapé képében tárgyiasul. A szerelmi-magánéleti szál már alighanem a révbe éérésre és egy korszak lezárására utal, ám az oly sokféleképp – a kádári legvidámabb barakktól a poszt-titói közegbeli eszmélkedés inkább szétcsúszó, mint koherens világgéppé összeálló élménykörén át a csapongva gyűjtögető-tároló és idővel digitalizáló emlékezőig terjedően – érthető, bár így is furcsa idegenkedést kiváltó címbeli kifejezést kizárólag az emlékek alanya, a frappáns iróniával elnevezett Elbeszélő Én fűzi egységbe. Már amennyiben – legalábbis remélhetőleg önmaga számára – egységbe fűzi, ahogyan az alkotóelemre hulló, véres függetlenségi háborúk felé sodródó államban és egyénekre bomló társadalomban leli meg saját belső világában hazáját, ahol azonban sokkal otthonosabban még az sem feltétlenül érezheti magát, aki ezeket a fontos időket és helyszíneket az íróval együtt meg- és átélte, míg vadidegen „vendége”, laikus olvasója végképp tanácstalanul áll az utolsó sorokhoz érve (is): a könyv diribdarabokból álló szövegthalmaza legfeljebb közel enged magához – be viszont már nem.

Mert kívülálló szemmel csakis a tömény követhetlenség afféle dadaista összevisszasága jut osztályrészünkül: folyamatosan, még a végéhez közelítve is vissza-visszalapozunk a fülszöveghez, és jobb híján megkapaszkodunk a Fekete J.-féle, széthullással és dezintegrációval magyarázott értelmezési keretekhez, ahol egyedül a privát szál jelenthet válaszként adott rendező elvet – feloldást mégsem kapunk, hogy kihez és mihez is jutunk közelebb ezáltal.

Ránk, a negyedezernyi oldalt végigküzdőkre pedig az emlékek egyfajta rendszerezéséből nem marad más, mint a rendszertelenség emléke, s ahelyett, hogy a „miről” kérdése után azt foglalnánk össze, kikhez és hogyan szól Szabó Palócz Attila műve, ismerttőnk a lehető legmegengedőbb attitűd mellett is csak azzal a két észrevétellel zárulhat, hogy amennyiben egy zürzavaros időszak zürzavaros viszonyaira rámutató zürzavaros látélet felvétele volt a cél, akkor a küldetés teljesítve – ha pedig egyéb megközelítéseket keresünk, akkor bizony kötetünk az értelmezési lehetőségek gazdag, már-már végtelen tárházát (tárhelyét?) biztosítja.

Luzsiczka István